

Stoletnica „Novic“

Jutri, 5. julija, na god prosvetiteljev Cirila in Metoda, preteče sto let, odkar je izšla prva številka Bleiweisovih »Novic« s naslovom »Kmetijske in rokodelske Novice«, s čimer se je pričela druga doba slovenskega novinarstva.

Od prvotne zasnove kmetijskega in rokodelskega časnika so se razvile Novice v kratkem v vodilen list slovenskega naroda. Meje svojega dela so označile 10. junija 1857 z besedami, da žele doseči »z omiko slovenskega naroda prisikajajo tudi omiko slovenskega jezika«.

Pet let so bile »Novice« edini slovenski list, dolgo let pa središče, okrog katerega so se zbirali slovenski pisatelji.

Mnogim izmed teh so bile prva šola v slovenskem pisanju saj so v početku morale imeti celo prevajalca rokopisov iz drugih jezikov v slovenščino.

V kulturnih in političnih vprašanjih so bile konservativne v načelih in v taktiki. Zato so se poleg »Zgodnje Danice« edine obdržale od vseh slovenskih časnikov, ki jih je rodilo za Slovence politično izgubljeno leto 1848... dasi jih je skušala zatreti Bachova burja. Za obstoj »Zgodnje Danice« ni šlo, ker niso delale kot cerkven list napotja in niso pomenile nobene nevarnosti.

Kulturno življenje Slovencev je stalo v času veljave »Novic« pod varstvom duhovščine, politično pa so vodile probujajočega se slovenskega kmeta »Novice«, odnosi Dr. Janez Bleiweis, ki je sam urejal »Novice« in jim določal pravec četrta stoletja, torej dobo, kolikoršne se menda ni udeleževal noben urednik pri kakem našem listu.

Prva številka »Novic« je izšla v 500 izvodih, toda že v prvem letu je narasla naklada na 1000. Leta 1848, so imele »Novice« že 1800 naročnikov.

Tako dobro so budile med narodom veselje do branja.

Naši kmetje so bili pri rojstvu »Novic« precej neizobraženi in naloga uvajanja te neuke kmečke množice v kulturno življenje ni bila lahka.

»Novice« so stopile takoj od začetka na pravo pot in so pisale v jeziku, ki ga je ljudstvo govorilo in razumelo. Delati so začele torej na realni podlagi, ki jo je ustvarila že naša reformacija, in so naslonila svoj jezik tesno na kmečko govorico. Jezikovno so stale na slovenskih tleh z izrečno željo, da »je potreba mili slovenski jezik vedno bolj in bolj izobrazovati«.

Glede tega so zapisale 12. decembra 1849: »Vse pisanje v podučnih sestavkih bo v navadnim, čisto slovenskim in lahko umevnim jeziku Novic, ktere slovenskimu ljudstvu namenjene, morajo pred vsem skrbeti, da se v bravnih veselje do branja obudi in se jim ne odtegnejo, rekoč: tega ne razumemo.«

S takim jezikom so pritezale k narodni zavesti odtujene sloje v srcu Slovencev. Ozirale so se na izobrazbo svojih bralcev in so poznale samo realne jezikovne skrbi. Urednik Bleiweis se je ogibal bojev, ki bi imeli za predmet črkopis. Na tihem je uvedel gajico in odpravil bohoričico s kratko opombo: »Naj se prekucnejo časi, kakor se hočejo, bohoričica nikdar ne bo iz groba vstala.« Na enak način je pokopal metelčico. 16. maja 1849 je zapisal: »Vredništvo Novic ni prijatelj abecednih reči, ker zdej in vselej je bila naša želja: le delati, delati, in knjige, ki jih tako silno potrebujemo, pisati.«

»Novice« so potrebe ljudstva dobro poznale in tudi spoznale. »da mu se ne pomaga s samimi oblikami«. V tem je njihov urednik zatajil znano slovensko naravo, ki ima za glavno stvar oblike.

Leta 1851: pravijo »Novice« o tem: »Jezik pišejo Novice slovenski, ker so slovenskimu narodu namenjene, in pisale ga bojo tudi prihodnje brez pristranosti oblik, kakor jim bojo g. pisatelji svoje spise iz mnogih krajev pošiljali. Novice so polagoma stopajle, brez hrupa, brez sile, brez vojske naš sedanji obliki pravopis po Slovenskim vpeljale, in tako bojo s podporo rodoljubov, ako Bog da, še marsikaj doversile v pravo vzajemnost in slovo, ne pa v tisto, ktera hoče slovenski jezik popolnoma zatreti in čudovski mešanico na njega mesto postaviti.«

Slovenščino so smatrale Novice vedno za samostojen jezik:

»Izposojene besede se morajo vselej z duhom slovenskim vjemati. Pozabiti pa tudi memo tega nikdar ne smemo, de tudi naš slovenski jezik je stanovitno narečje, de slovenščina je omikana že začuda, de

ima svojo starost, svojo zgodovino, svoje slovitvo (Novice 1849).

Te besede »Novic« izražajo smernice vseh slovenskih pisateljev, ki so temeljili v ljudstvu in želeli napraviti s slovitvom in omiko naše ljudstvo za narod.

»Novice« so pisale jezik, ki je bil ljudem umljiv in vseh večini tedanjih slovenskih peresarjev.

Znale so tudi, »da je veliko in prav dobrih besed zlasti v rečeh navadne porabe v narodu našim po domačih hribih in dolinah najti« (6. XI. 1859).

Delo »Novic« je pokazalo uspehe in je

privedlo idealne kranjske lirice na tla slovenske realnosti.

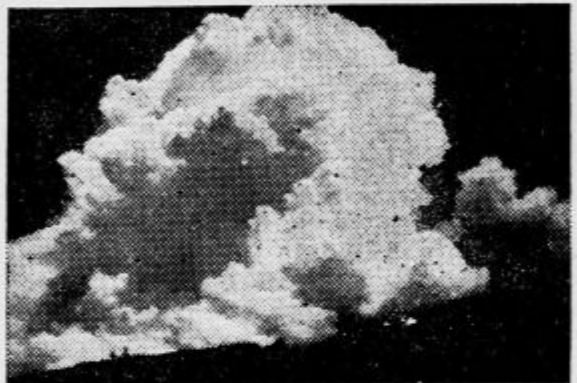
Kulturno in politično življenje Slovencev so »Novice« obudile in mnogo let vodile. Naposled se je naše življenje tako razvilo, da so bile »Novice« odveč. V politiki so jih izpodrinili dnevniki, v kulturi in slovitvu novi časopisi, v gospodarstvu novi strokovni listi. »Novice« so se preživele in prenehale 26. XII. 1902. So pa zaslužna in zanimiva kronika našega naroda ob njegovem prerodu in jim je zagotovljeno odlično mesto v njegovi zgodovini. Dr. J. L.

Ne vihte

Minil je prvi poletni mesec. Letos, ko nam je prinesel 11 nevihtnih dni, je bil vremensko tak, kot se za vroči junij spodobi. Ker je tudi julij v splošnem na nevihtah zelo bogat in le malo zaostaja za junijem, si oglejmo v kratkih črtah nekaj značilnosti nevihtnega vremena.

Nevihte prištevamo k najlepšim vremenskim pojavom. Toda, žal, čim zanimivejši in čim veličastnejši so, tem katastrofalnejši so za človeka. Zato jih opazujemo vedno z mešanimi občutki, hkrati se jih veselimo in bojimo; ob najlepših prizorih mislimo na ceno, ki jo bomo plačali za mogočeno a kratkotrajno igro razbepelih nečutnih elementov.

Nevihte ločimo po postanku v tri vrste: v toplotne, v frontalne in v depresivne. Vse brez izjeme povzročajo vertikalni vetrovi navzgor, ki so tvorci nevihtnih oblakov kumulov (slika).

Vertikalne vetrove toplotnih neviht povzročajo močno segreta tla, ki jih segreva pripekajoče sonce. Zato se toplotne nevihte pojavljajo izključno le v toplih mesecih, predvsem pa v juniju, ko stoji Sonce najvišje na nebu in ko se pri nas pojavljajo povprečno v enajstih dneh.

Zaradi segrevanja zemeljskih tal po sončnih žarkih se segreva tudi bližnji zrak. Ker pa je topli zrak lažji od hladnega, se začne dvigati, na njegovo mesto pa doteka zgornji še hladni zrak. Čim močnejše je segrevanje, tem močnejši so ti tako zvali konvekcijski toki, tem močnejše sili spodnji močno segreti zrak v višine. Ker je v večjih višinah zračni tlak manjši, se dvigajoči zrak neprestano širi, pri tem se pa ohlaja. Da se zrak v ozračju pri dviganju ohlaja in obratno pri spuščanju segreva, si je vredno zapomniti. Ta pojav je namreč za tolmačenje brezštevilnih vremenskih pojavov osnovne važnosti. Izračunali so, da se dvigajoči suhi zrak ohladi na vsaki 100 m višinske razlike kar za 1° in da se pri nizanju za prav toliko segreje. Vzemimo, da je pri tleh temperatura zraka 30° C. Če bi se dvignil ta zrak 3000 m visoko, bi se ohladil kar za 30° torej na temperaturo ledišča (0° C). V hribih torej ne more biti toplo, niti ne poleti, ko imamo po nižinah neznošno vročino.

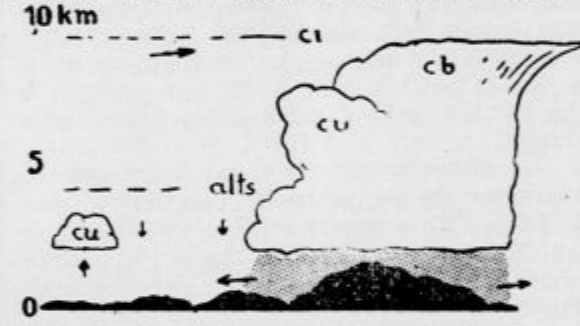
Dvigajoči se zrak ni nikoli popolnoma suh, vedno je vlažen, vedno vsebuje večje ali manjše množine vodnih hlapov, to je vode v plinastem stanju. Tudi vlažni zrak se pri dviganju ohlaja in pri spuščanju segreva, vendar moramo ločiti pri gibanju vlažnega zraka dva skoro bistveno različna primera: gibanje z vlago nenasičenega in z vlago nasičenega zraka. O nenasičenem zraku govorimo tedaj, kadar more sprejeti zrak, čeprav mu temperatura ne izpreminjamo, še nove množine vodnih hlapov. Nasičen zrak ne more pri tisti temperaturi več sprejeti vodnih hlapov; če bi mu jih dovedli, ali če bi nasičenemu zraku znižali temperaturo, bi se dovedena voda porazdelila v zraku kot tekoča ali trdna (pri primerno nizkih negativnih temperaturah) v obliki majhnih kapljic ali kristalov.

Vlažen nenasičen zrak se prav tako močno ohlaja pri dviganju in segreva pri spuščanju kot suhi zrak, to je za 1° na 100 m višinske razlike. Drugače je z nasičenim zrakom, ki se počasneje ohlaja pri dviganju in počasneje segreva pri spuščanju kot suhi zrak. Vzrok temu je t. zv.

utajena (latentna) toplota vode. Ta se pri pretvarjanju vodnih hlapov v tekočo ali trdno vodo sprošča, s čimer zavira premočno ohlajevanje pri dviganju. Pri ohlajevanju se utajena toplota veže, potrebuje se za sušenje kapljic ali kristalov, s čimer se zavira premočno segrevanje padajočega zraka. Izračunali so, da se ohladi, oziroma segreje z vlago nasičen zrak, če se giblje v višinah med 1000 in 5000 m, le za 0,5–0,7° na 100 m višinske razlike.

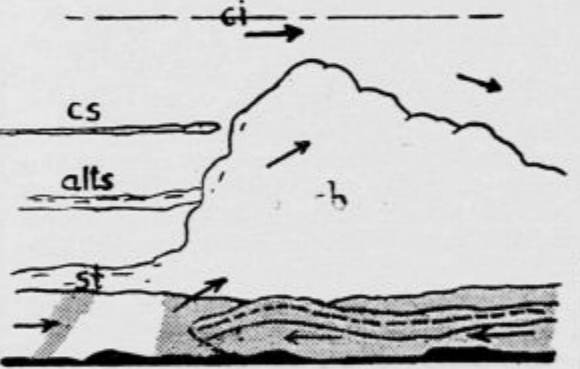
V lepih poletnih dneh se najmočnejše segrevajo južna skalnata pobočja, močnejše kot jase in polja, ta zopet močnejše kot gozdovi ali celo močvirna vlažna področja in vode. Zato so nad raznoliko pokrajino konvekcijske struje zelo neenakomerno porazdeljene in vedno opazujemo določene podobe, kjer se vertikalni vetrovi, tvorci neviht, posebno močno razvijajo. Dvigajoči se zrak nad takimi področji, ki se z dviganjem neprestano ohlaja, se kmalu toliko ohladi, da se začne vodni hlapi zgoščati v kapljice, sestavne dele nastajajočega oblaka.

Samo po sebi je sedaj razumljivo, da se po vertikalnih vetrovih povzročeni oblaki tem močnejše razvijajo, čim vlažnejše je ozračje in čim hladnejše je v višinah. Čim vlažnejše je namreč, tem teže izplaveva nastajajoči oblak, če pa je v višinah hladno, je dvigajoči se zrak vedno toplejši od okolice in tako zaradi vzgona neprestano sili naprej v višave. Ob ugodnih vremenskih pogojih, ko je torej ozračje v višinah hladno (ko pade temperatura hitro z višino) in ko je tudi ozračje primerno vlažno, se lahko iz začetnega majhnega oblaka razvije mogočni nevihtni oblak

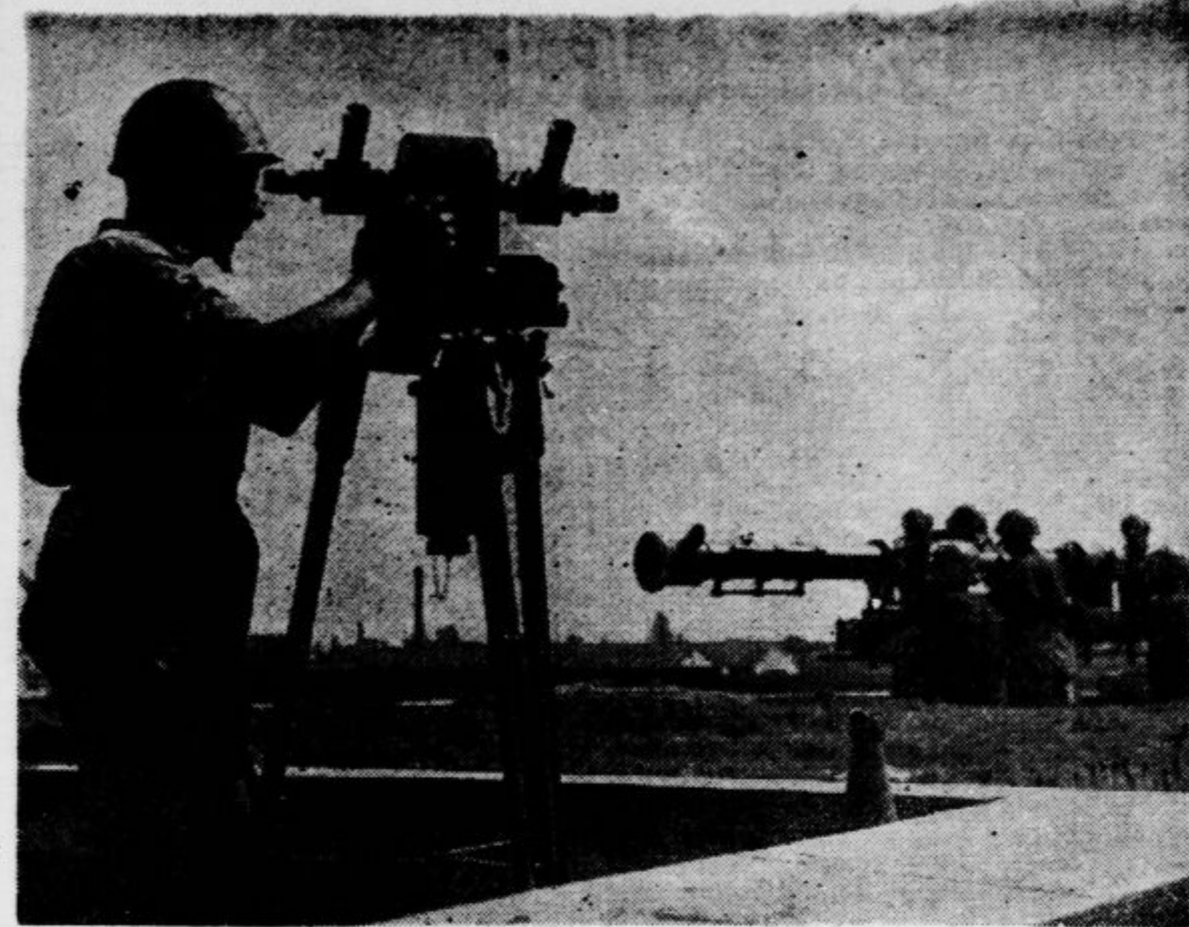
kumulov (1. skica, cu), ki more doseči pri nas višine 10.000 m in več. Spodnje meje kumulov se navadno pojavljajo v višinah med 1500 in 2000 m, tako da dosežajo ti oblaki neverjetne debeline do 10.000 m. Omeniti je treba, da bistveno pripomore k tako mogočnemu razvoju nekaterih nevihtnih oblakov utajena toplota vode, zaradi katere se more povzpeti v poletnih dneh zrak v najkrajšem času od tal do ledeno mrzlih višin s temperaturami -40° C in manj!

V nevihtnem oblaku nagromadene množine tekoče in trdne vode zavirajo vertikalne vetrove navzgor, ki se morajo v velikih višinah, če dosepejo sploh tja, redno tudi še boriti s toplejšo okolico. Kmalu udarijo vode iz oblaka, ki spodaj gozdeče zatemi nebo, kot silovit naliv, združen s točo, z grmenjem in treskanjem. Silovitost naliva vidno slabi moč oblaka, mogočni kumulusi se preko kumulonimb (cb) suši. Oblak se začne sušiti predvsem od spodaj navzgor, najnižja plast oblaka — vodoravna podloga se dviga, zgoraj se pa oblak širi v vse strani ali v ono, kamor veje veter. Jakost nalivov z grmenjem

lepo naslikano cerkev iz devetdeset let prejšnjega stoletja. Približno v isti slog je bila pred nekaj leti prenovljena. Predmestje je obsegalo šempetroško cesto, prav za prav samo do Kравje doline, zgornje Poljane, dolnje do gimnazije in Zaloško cesto z njivami na obeh krajeh do železnice, preko Ljubljaniče, vstevši prislino delavnico. Vse za njo so bile naše prerije do štepanje vasi in Bizovika. Župnija pa je bila ena največjih, saj je celo smarogorski zvon pel čast in slavo patronoma sv. Petru in Pavlu.

Med župniščem in mežnarijo, v kateri je bila tudi šola, je bila ozka steza, po kateri si prišel na štiriogelnih, s travo poraščen cerkveni, a od vojaške uprave najeti prostor za vežbanje. Rekli smo: Pred kasarno. Nasproti župnišču, onostran ceste, je še zdaj škofov dvorec, potem pa je bil vrt s širokimi vrati do Muhvičeve, zdaj Podbojeve hiše. Proti severu od te hiše si prišel po stezi, mimo škofovih nrtv na desni in potem na levi za zdajnjim vrtom, do kozolca dvojnika. Približno konce šarabonovega vrta je bil škofov svet predeljen s stezo. Skozjo kozolet si prišel do kapelice, ki je stala ob sedanji Prisojini ulici, kjer je še vedno, a so jo zaradi regulacije prestavili bolj na desno med Hafnerjevo in Marinkovo hišo. To je slavna potresna kapelica. K nji si prišel tudi mimo Meksike, kjer si v višini zdajnjega križišča pri šmartinski zavil na levo mimo gričevake sveta, kjer je zdaj Friškovec. Za cerkvijo levo, onkraj ceste, je bila na vogalu takratne Hočevarjeve hiše mitnica, kjer je pobiral belobrabi gospod Lavrič, ki so ga klicali za »ajnemarja«, od prihajalcev v mesto trošarino, če so lmei kakšno tako blago. Mitničarji so jili že takrat silno vneti za svoj posel, zato jih, kakor policajev, niso preveč častili. Za Kramarjevo ali Dermastijevo kmetijo so

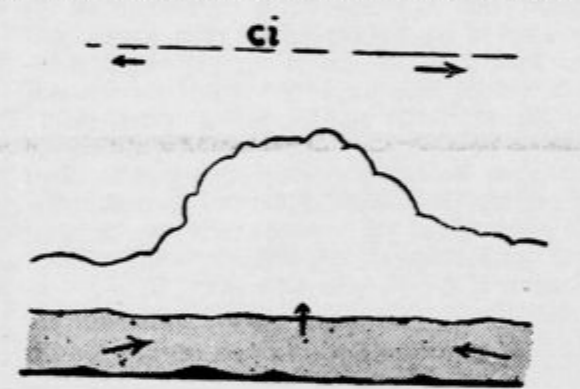
Centrale di tiro di una batteria contraree — Streino središče protiletalske baterije

njem in treskanjem hitro popuša in čez nekaj četr ure ostane od prejšnjega mogočnega kumula na nebu le še nežen kristalen oblak cirus (ci), razprostirajoč se v višinah zgornje meje uničenega velikanca.

Če opazujemo razvoj nevihtnega oblaka od strani, opazimo, da postaja spodnja podloga vedno temnejše sivno sive barve in da spotehka kipe in nebo snežno bele glavice, ki omejujejo oblak ob straneh in na vrhu. Dokler so glavice ostrih oblik, oblak narašča, se veča in širi, ko pa postanejo motne — razmazane, je znak, da so v njem vertikalni vetrovi; navzgor popustili in da niso več zmogni držati v zraku ogromnih množin tekoče in trdne vode.

Često se razvije v razpadajočem kumululu v kumulonimbu (cb) nov kumulus (prim. 1. skico), čigar nastanek je v zvezi z mrzovnanjem t. zv. podhlajenih kapljic (podhlajene kapljice sestavljajo podhlajena voda, to je tekoča voda, ki jo opazujemo pod izvestnimi pogoji tudi pri negativnih temperaturah), ki pri mrzovnanju oddajajo utajeno toploto. Bodimo torej previdni pri presoji bodočega vremena v nevihtnem dnevu in uvažujmo to možnost.

V spodnjem delu oblaka in pod njim se topi padajoči led in sneg. Za taljenje potrebno talilno toploto odvzema zraku, skozi katerega pada in ga izredno hitro ohlaja. S tem se nabere pod kumulonim-

bom v najkrajšem času mnogo zelo mrzlega zraka. Močno ohlajeni zrak začne odtekati v vse smeri in čisto povzroča vetrove viharnih jakosti.

Kot smo videli, potrebujejo toplotne nevihte za svoj nastanek močno segreta tla, drugače pa hladno in vlažno ozračje. Ti pogoji so hkrati združeni, kot so pokazala opazovanja, predvsem v onih toplih dneh, ko se zjutraj in v dopoldanskih urah pojavijo v višinah med 3000 in 5000 m enakomerno razprostirani oblaki (altostrati, alts), ki se navadno pretvorijo v najlepše ovčice.

Nevihte so povprečno vzete najmočnejše v popoldanskih urah, to je v času najmočnejše pripeke, zvečer pa prepletajo nebo navadno samo še ostanki nevihtnir ali pa visoki altostrati.

Razvoj frontalne nevihte pri prodirajočem hladnem zraku nam kaže 2. skica (naznačen je s črtkano črto, ki je obdana od dveh izvlečenih črt; ti dve črti naznačujeta nizke ovčice — megle, ki jih povzročata mešanje hladnega in toplega zraka). Iz slike takoj razvidimo, da povzročata frontalne nevihte hladni val zraka, vrivajoč

se spodaj v tople in vlažne zračne mase. Topli zrak je tako prisiljen, predvsem ob prvem navalu hladnega zraka, k dviganju, s čimer povzroča več ali manj močne nevihtne ovčice.

Frontalne nevihte se seveda lahko tudi tedaj pojavijo, kadar mrzli zrak miruje in zaradi svoje večje teže sili lažji topli prodirajoči zrak k dviganju.

Ker imamo pred seboj natančnejšo sliko, naj omenimo, da imajo skoro vse padavine svoj izvor v visokih kristalnih oblakih. Pred nastopom mrzle »fronte« (navalom hladnega zraka) imamo pri nas čisto deževno južno vreme. Padavine takega južnega vremena imajo vedno svoj prvi izvor v kristalnih oblakih (cirrostrati, cr). Neznatne kristalne padavine se v spodnjih težkih južnih stratih (st) močno ojačujejo, kajti padajoče snežinke se na poti skozi oblak obdajo s kapljicami, ki se združijo v tem močnejše kaplje, čim gostejši in čim debelejši je spodnji oblak. Navadni nizki oblaki ne povzročajo sami od sebe padavin. Ker se kapljice ne morejo brez zunanje vzroka združiti v večje celote, so potrebni zgornji kristalni oblaki, kjer se kristali lahko neprestano večajo in zapuščajo zaradi povečane teže svoje prvotne višine.

Depresivne nevihte se lahko pojavljajo samo v središnih depresij, kamor doteka zrak od vseh strani, tako da je prisiljen k dviganju. Depresivne nevihte se odključuje po zelo pogostem bliskanju in po slabših a dolgotrajnejših padavinah.

Za zaključek naj navedemo še nekaj lastnosti našega nevihtnega vremena: Nevihte se v drugi polovici junija najčeste pojavljajo, a v decembru skoro izostanejo.

Toplotne nevihte se v mesecih novembra, decembra, januarja in februarju sploh ne pojavljajo, v oktobru in marcu pa le izjemoma.

Razpoloženje za nevihte narašča od zime do poletnega solsticja (22. junija), ko doseže svoje najvišje stanje. Od te dobe do zime zopet poljema, toda pojemanje je slabše kot naraščanje.

Najčeste se pojavljajo nevihte v mesecih juniju (poprv. v 11-ih dneh), juliju (10), dalje v avgustu, maju, septembru, oktobru, aprilu, novembru, marcu, februarju, izjemoma pa v januarju in decembru. Dr. M. Čadež.

Rdeči križ poroča

V polzvedovalnem oddelku Rdečega križa, Ljubljana, Via Ariella Rea 2/II, naj se med uradnimi urami od 8. do 12. javijo: svojci Černe Andrejke, Kolan Josipina, zobotehnik Muhar Hinko, Pezdirc Pepca, Slapar Franc.

Romane »Dobre knjige« dobite po znatno nižnji ceni, ako se na nje naročite. Naročnike sprejemajo v Ljubljani uprava naših listov v Narodni tiskarni in njeni inkasanti, v Novem mestu pa tamkajšnja podružnica naših listov. Iz drugih krajev se lahko naročniki prijavijo po pošti.

reči, prehitela ga je noč. Starši so mli strog, in šiba je imela v hiši, ki je bila tudi šola, veliko oblasi.

Postopal sem okoli vogalov, žvižgal, klical brate, sestre ter se delal, ko da sem že davno doma, pa sem menda prezgoden... Strogi red pa ni poznal hudih zakasnitve; opravičil te je samo prav tehten vzrok. Sprejem v kuhinji je bil odvisen od kako in s kakšnim glasom te je mati pozvala k večerji. Če sem se potepal do noči in je zadnelo po stopnicah: »Kje si spet bil, grdoba, a? me je zagomazelo po hrbtu. Še bolj pa me je zamrazilo, kadar sem čul zlogovati očeta: »Ali boš prišel ali ne! Jaz ti posvetim ti...« Glad in strah sta te prignala v kuhinjo, kjer si pod zaščito svojih komolcev pričakal ter odbil najhujše. No, kava in kruh sta hitro pobotala tiste bore klofute, da le ni bilo »štaberla« v bližini... O, kolikokrat sem ga res zaslužil! Mnogokrat pa tudi res niso utegnili misliti same na nas; prezrli so zakasnitve, ker so jih trle hujše skrbi. Kadar je bilo še vse kaj bolj žalostnega in obupnega, se je čulo odpuščajoče: »Vse bo mrzilo! Fridi!« Srce mi je kar poskodelo. Tudi noge; prestopil sem po dve, tri stopnice, in že sem potolažen sedel poleg lončka s sladko kavo.

Bog pomagaj, že pet, šest nas je takrat bilo, vsi smo samo jedli in kričali. Mati je garala vse dneve, prva je vstala, poslednja se podala k počitku. Prav reči so bili dnevi, ko se je smehljala. Bila je sicer stroga, resna, toda vedno otožna. Nekaj jo je težilo, bolelo, hudo mučilo. Marsikatero jutro smo videli njene objokane oči. Če si jo vprašal, zakaj, je močala. Zdelo se mi je, da nosi v srcu prav veliko bol, ki je pa nam otrokom noče ali pa ne more razodeti. In res bi je kot otroci v vsej globini ne mogli dojeti, kajti vsakemu ni usoda tako mila, da bi mu naklo-

Zvon nas je klical, angeloško češčenje zbralo pri večerji, toda ne vedno prav vseh; temu ali onemu je pač prehitro minil dan, pa ga je podaljšal v mrak, hočem

Ant. Adamič: Šola v predmestju. Spomini na leta pred potresom.

Pred cerkvijo sv. Petra mi je zastal korak. Ko sem se zagledal v kazalce na cerkveni uri, se mi je srce kar stisnilo. Res, da stoji klicaji časa na videz nemirno, toda... »Zabučale gore, zašumeli lesi, oj mladost ti moja, kam si šla, o kje si...«

Ali naj odgovorim na vprašanje, če je tebi, meni kaj žal za zlato deško dobo, ki je tod okoli cerkve minila ko blisk? Odkritostno in prostodušno trdim, da nič, prav nič. Ali bi ti, Rudl Dostal, Kruc Rudl, Šmuc, Černetov ali Škerjanov Franc pa tvoj brat Ančnik, Buh Pepe, Petročnik in Perovšek iz Žirovčeve hiše, Šušteršič in Krakar, Klobčič, Lajoš in Langof, vsi in še drugi iz predmestne občesti, odgovorili drugače? Dvomim. Tudi oni, ki so samo še sence med nami, pritrjujejo molče. Pesniki pravijo, da je zorna mladost »zlata«. Mar zavoljo tega, ker brez premisleka primerjajo porajajočo se zavest s prvo žarečo zarjo jutrnega sonca? Zdi se mi, da taka primera šepa, kajti vse naše prve »zarje« so bile preprežene in

Nove pridobitve modernega vrtnarstva

Dr. Schäferjeva ekspedicija je prinesla s Tibeta več v Evropi še neznanih rastlin

Gojitev dreves, rastlin, rož, sadja in sočivja je prav tako veda, kakor vsaka druga. Leto za letom so na delu znanstveniki, ki popravljajo in izpopolnjujejo naravo tam, kjer je treba in kjer se to da storiti. Na polju gojitve cvetic, sadja in sočivja so bili doseženi že presenetljivi uspehi. Nihče pa pri tem ne pomisli koliko truda in skrbi morajo znanstveniki vložiti v tako delo. Krizanje rastlin je razmeroma še mlado, a uspehov je prineslo človeštvu že toliko, da se moramo naravnost čuditi, da ga niso poznali ljudje že davno.

Kdo ve, da ima Nemčija 200 različnih vrst paradiznikov, torej največje izbiro v Evropi. Eni paradizniki so drobni kakor borovnice drugi debeli kakor pest najkrepkejše moške roke. Kakor pri rožah nahajamo tudi pri paradiznikih pesniška imena, recimo »rdeča kapica«, »kostanjeva glavica«, »čudo Italije«, »Princ Borghese« itd. Vodja poskusne in raziskovalne stanice za vrtnarstvo v Lednicah na Moravskem dr. Kobetz je — dan predaval novinarjem, ki so si ogledali ta zavod o svojih izkušnjah in uspehih na polju vrtnarstva.

Ustnova, največja te vrste na evropskem kontinentu, obsega 30 ha. Pod nemško upravo je bila ta ustanova razširjena na 42 ha, v prihodnjih letih bo pa razširjena na 70 ha. Iz državnih sredstev dobiva zdaj tudi večje podpore.

Dr. Schäferjeva tibetska ekspedicija je dala tej ustanovi na razpolago vrsto rastlin, izvirajočih iz tibetskih planin. Paradizniku podobna rastlina, ki doseže odraslega moškega, se je obnesla samo po svojem čudovitem vonju kot okrasna rastlina. Ekspedicija je pa prinesla seboj tudi buče, kakršne Evropa še ni poznala. Poskusna in raziskovalna stanica v Lednicah je vzgojila novo vrsto paradiznika, ki zelo zgodaj dozori in pomeni veliko pridobitev v modernem vrtnarstvu. Marsikatero važno dognanje te stanice bo služilo vrtnarjem in njihovemu delu, da bodo sadovi bogatejši. Tako je bilo ugotovljeno da je glavna ta saleta najhujši sovražnik rastlinskih uši. Tam, kjer raste glavna solata, ni nobene rastlinske uši. Ugotovljeno je bilo tudi, da postane zemlja rodovitnejša tam, kjer je rasla čebula in česen.

Zanimiva geološka odkritja

tam, kjer je po starih pravljicah kraljevala čaravnica Kirka

Okolica Monte Circeo v Starem Latium, zdaj Ciercello vzhodno od Terracina, je vsa ovita s pravljicami. Ime Circeo kaže na čaravnico Circe ali Kirka, ki naj bi bila po stari pravljici kraljevala tu in ki je po Homerju izprenalila Odisejeve spremljevalce v svinje. Gora sama je strma v Tiroensko morje segajoča pečina visoka 540 m. Ob njenem vzhodnem vrhovju leži mesto San Felice s starimi ruševinami iz pradavnih časov. Proti koncu rimske republike je bilo tu letovišče, kamor so bogati Rimljani zelo radi prihajali na počitnice.

Na obali je cela vrsta podzemskih jam, ki so jih začel nedavno sistematično raziskovati. Takozvano »Kozjo jamo« je odkril že leta 1817 znani italijanski naravoslovec in mineralog G. D. Brocchi in jo leta 1883 temeljito preiskal. Takrat je bilo predzgodovinsko raziskovanje šele v povojih. Od leta 1936, pa posveča Italijanski inštitut za paleontologijo tem podzemnim jamam vedno večjo pozornost. V tem letu so začeli izsuševati Pontinska moč-

virja in geologi so ugotovili, da je zakrivalo v predzgodovinskih časih vse podzemne jame, med njimi tudi Kozjo, morje. Zdaj so pa podzemne jame povprečno 9 m nad morsko gladino.

Sedanji Monte Circeo je bil nekoč otok. Kozja jama ima zelo ozek vhod, skozi gromovje in goščavo težko dostopen, ki se pa potem kmalu razširi in konča z mnogimi stranskimi rovi v obliki široke in visoke jame. Geologi so dalje ugotovili, da so živeli v tej podzemni jami v zadnji periodi ledene dobe približno pred 130.000 leti ljudje. Po najdenih kosteh povodnih konj, jelenov in koz so lahko sklepali, da so ljudje že v onih pradavnih časih uporabljali kosti kot orodje. Ti ljudje so spadali približno v isto dobo kakor neandertalski človek.

V neki drugi jami so našli zelo dobro ohranjeno okostje rinocerosa. Doslej so odkrili 32 takih jam in od teh je bilo preiskanih 10. Vojna je pa to važno delo zavrla in treba bo počakati do njenega konca, da se bo lahko zopet nadaljevalo.

Bencin iz gumija

Svetovni kolečar sirovini se je temeljito preuredil. Iz premoga lahko pridobivamo milo in jedilno maslo, koruzo sežigajo, tekstilna industrija že uporablja sintetično izdelano tkivo trpežnejše od vsakega volnenega. Japonci imajo zdaj toliko gumija, da ne vedo kam z njim. V Nizozemski Indiji in na Malajskem polotoku je bila tako dobra letina, da ima Japonska gumija mnogo preveč. Presežek gumija je protiutež presežku kave. Brazilija je imela in ima še vedno več milijonov kave preveč. Uporabljati jo mora bodisi za pridobivanje olja ali kot kurivo, ali pa tudi za pridobivanje nove sirovine. Toda kave je bilo zadnja leta v Braziliji toliko, da so morali nekaj leti kratkoma pometati v morje.

Japonci pa ne bodo z gumijem sledili zgledu Brazilije. Od lanske pomladi delajo v Malajskem področju razni laboratoriji, v katerih skušajo pridobivati iz gumija pogonske snovi. Dosedanji uspehi so bili zadovoljivi. V pokrajini Selangor so zgradili prve tvornice za pridobivanje pogonskih snovi iz gumija. Gre za pridobivanje težkih olj in bencina.

OGARJEVA ANTONICA
RISBE KONJINAR BESEDILLO JURY JUGOMUR

Ta dan je bila lovcem sreča zelo nemila. Ves ljubi dan so se gnali za divjadjo, ujeli pa niso skoraj nič. Ko se je zvečerilo, so imeli tako malo plena, kakor še nikoli doslej.

»Kaj naj to pomeni?« so govorili med seboj. »Saj nismo nič slabše lovili kakor lovimo drugokrat! In divjadi tudi ni bilo manj! Tu ima prav gotovo sam zlo-dej prste vmes!«

Tedaj pa je zatrobil lovski rog in lovcu se so začeli zbirati, da odrinejo proti domu...

PILARNA I. FIGAR
Vošnjakova 12
Izdelovanje in popravilo vsakovrstnih pil in rašpel
STALNA ZALOGA!

Izselitev židov iz Sofije

Vsi židje, ki smejo ostati v Sofiji, morajo imeti za to posebno dovoljenje komisarijata za ureditev židovskega vprašanja. Brez tega dovoljenja je židom bivanje v Sofiji najstrožje prepovedano. Na silna izselitev sofijskih židov bo v kratkem zaključena. V mestu bo ostalo še okrog 19.000 židov. Dobra polovica teh ima tuje državljanstvo in zato ne pridejo v poštev za izselitev.

DARMOL
Il miglior lassativo
najboljše odvajalno sredstvo

POŠILJKE IZ ITALIJE

v Ljubljansko pokrajino Vam najhitreje in najceneje dostavi mednarodna transportna trdka

MARCHESI LOMBARDA S. A., MILANO,
VIA AERNALDO DA BRESCIA 8

Enkrat tedensko zbirni vagon Milano - Ljubljana

Strokovna carinska služba na vseh obmejnih postajah — tudi v inozemstvu.

Zastopstvo v Ljubljani:

RAJKO TURK,
VILHARJEVA CESTA ŠTEV. 33

Puh in perje prodaja!
R. SEVER, Marijin trg 2!

IZDELOVALNICA HARMONIK

Vam audi veliko izbiro piano n diatoničnih harmonik

Pri nekem samoupravnem zavodu v Ljubljani se odda službeno mesto

prevajalke in tolmačinke italijanskega jezika

Zahteva se popolno znanje italijanskega jezika v govoru in pisavi. — Prednost imajo one, ki so večje stenografije in strojepisja.

Starost največ do 40 let. Prošnje, katerim je priložiti vsa potrebna dokazila (o rojstvu, pristojnosti in študijah), je vložiti do dne 10. julija t. l. na oglasni oddelek »Jutra« pod značko »Italijančina«.

Po težkem trpljenju je Gospod poklican k Sebi našega nenadomestljivega soproga, brata, svaka, strica, gospoda

Bečaj Antona

Spremlili ga bomo k večnemu počitku v nedeljo 4. t. m. ob 4. uri popoldne iz mrtvašnice Splošne bolnice na pokopališče v Štepanji vasi.

Dne 9. t. m. bo ob 1/8. uri slovesni rekvjem v cerkvi Srca Jezusovega.

Ljubljana, 3. julija 1943.
Zalujoča soproga AMALIJA BEČAJ in sorodstvo

ZAHVALA

Vsem, ki ste spremlili našega ljubljenega sina in brata

FRANCITA

k večnemu počitku, mu poklonili cvetja in nas tolažili v žalosti, izrekamo prisrčno zahvalo. Iskreno se zahvaljujemo oč. duhovščini, g. šef-primariju dr. Jenku za požrtvovalnost in trud, da bi nam ohranil pokojnika, g. referentu zdravstvenega oddelka Visokega komisarijata, g. predsedniku in tajniku sindikata lekarnarjev.

V Ljubljani, dne 3. julija 1943.

Zalujoča rodbina Mr. ph. CIRILA GARTUSA

ZAHVALA

Za vse izraze sočustvovanja, ki smo jih prejeli ob težki izgubi našega ljubljenega brata, strica, nečaka, gospoda

OTMARJA FRIČA

novinarja

se vsem iskreno zahvaljujemo. Posebno se zahvaljujemo darovalcem prekrasnih vencev in cvetja, šef-zdravnikom gg. dr. Neubauerju in dr. Ercelju za njuno požrtvovalno skrb za časa boleznih, gg. pevcem, ki so se s ganljivim petjem poslovili od pokojnika, stanovskim tovarišem in vsem, ki so ga spremlili na njegovi zadnji poti.

Maša zadušnica se bo brala v torek 6. t. m. ob 7. uri zjutraj v trnovski cerkvi.

Ljubljana, 3. julija 1943.

Zalujoči ostali!

Nov velik prekop na Madžarskem

Nazvlic vojni je storila Madžarska neopažen korak na poti k gradnji svojega omrežja vodnih poti. Začela je namreč graditi prekop Sajó. Novi prekop bo omo. gočil melioracijo 260.000 oralov rodovitne zemlje. Gradbeni stroški bodo znašali okrog 40 milijonov pingŕ, dela bodo pa trajala približno osem let. Reka Sajó bo razdeljena s sedmimi v strugo vzdanimi jezovi v devet odsekov. Poleg tega bodo zgraene nove zatvornice. Dva nova nasipa bosta tvorila mejo paroplovbe. Zatvornice bodo visoke 1.5 do 7 m. Novi prekop bo vezal industrijsko področje doline Sajó preko Tise z Balkanom in preko bodočega prekopa Donava—Tisa z zapadom. Po reki Sajó bodo lahko vozili tudi srednjeveliki parniki, prihajajoči z Donave in Tise, ne da bi bilo treba tovor prekladati.

EMILIO SALGARI KRALJICA KARIBOV PUSTOLOVSKI ROMAN

»Pustite jih!« jim je zaklical gusar, ali prepozno. Namesto da bi se ustavili, so besno zdrevili za bežičimi in na vse grlo kričali: »Po njih! Po njih!« Tedajci je prihitelo iz druge ulice novo krldo. Ko so vojak zagledali kapitana brez spremstva, so od veselja kar zatulili: »Vdajte se, če ne, ste izgubljeni!« Ventiljski se je ozrl. Bil je sam. Postavil se je s hrbtom na zid, da ga ne bi obkolili, izdril enega izmed samokresov, ki ju je nosil za pasom, in glasno kriknil: »Flibustirji, k meni!« Toda glas mu je zajeknil v poku strela. Eden izmed petrice napadalec je bil opalil po njem. Svinčenka je tik ob plemečiji glavi udarila v zid. Zdaj je gusar sprožil svojo pištolo. Eden izmed strelcev se je brez glasu sesedel. Ventiljski je hotel znova ustreliti, pa se smodnik ni vžgal. »Vdajte se!« so rjovelji Španci. Namesto odgovora se je plemečič po bliskovo vrgel nanje in udaril z mečem na desno in levo. Drugi

mušketir je padel, toda ostali niso odnehali. Zastopili so mu pot.

»Flibustirji!« je spet zavpil kapitan. Tedajci so se tudi s tiste strani začeli streliti. Očitno so bili njegovi ljudje na koncu ulice zapleteni v hud boj, kajti slišal je krike, preklinjanje in žvenket mečev.

Da ga ne bi obkolili, se je korak za korakom umikal. Zid mu je varoval hrbet. Španci so se z meči zaganjali proti njemu, toda on je hrabro odbijal vse sunke. Kazno je bilo, da ga hočejo potolči, preden mu pride pomoč. V tem je pri umikanju s komolcem zadel ob trd, železen predmet, ki je štrlel iz stene. Iztegnil je levoico in utipal za seboj ključavnico hišnih vrat.

Tisti mah je nekdo strahoma zavpil pri oknu nad njegovo glavo: »Kolima! Semkaj! Ubili ga bodo!« Bila je Indijanka Jara. Ti glasovi so mu prižgali v duši iskrico upanja. Nejasno je zaslutil, da mu hoče dekle pomagati. Ze sta mu bila dva sovražna meča predrla obkole, ne da bi ga ranila. Tedajci pa je dobil s strani sunek v okolico srca.

»Pes!« je kriknil in odskočil na levo. Zadel je nasprotnika v grlo. A že se je moral znova braniti. Umaknil se je in zamolklo jeknil od bolečine.

»Po njem je!« je vzkliknil neki vojak.

»Ne še!« je škrtnil gusar, zatajil bolečino in v divji besnosti s poslednjo močjo še enkrat planil proti napadalcem. Z dvema silovitima sunkoma je podrl najprej enega, nato drugega, a hkratu je začutil, da mu pojemajo moči. Krvava mrena mu je zastrla vid.

»Carmaux... Stiller... pomagajta!« je zaklical z ugašajočim glasom.

Roka, ki jo je pritisnil na prsi, je bila vsa krvava. Naslonil se je na vrata... Zvrtilo se mu je. V ušesih mu je šumelo...

»Carmaux!« je zajecjal še enkrat. Le nerazločno, kakor iz velike daljave, je slišal bližanje naglih korakov... Potem se mu je zdelo, da nekdo govori. Vrata za njim so se odprla. Pred seboj je zagledal temno postavbo, in bilo mu je, kakor da ga nekdo prestreza v naročje. Nato mu je zavest ugasnila...

Ko se je spet ovedel, ni bil več na ulici, kjer je prej divjal krvavi boj, ampak je ležal na zlojni postelji z belimi blazinami. Ljubek obrazek se je sklanjal čezenj in skrbljivo stregel na njegove dihe. Takoj ga je spoznal. Bila je Jara.

»Kdo me je spravil v to sobo?« je vprašal s slabotnim glasom. »Kje so moji ljudje?«

»Ne smete se premikati, gospod! Vaši ljudje so tu!«

»Kaj se je zgodilo?«

»Španci so obkolili hišo!« je obotavljaje se rekla Jara.

Gusar je hotel poskočiti, a skeleča bolečina mu ni dala. Šele zdaj je opazil, da so mu prsi obvezane s platnenimi rutami. Roke je imel vse krvave.

»Ranjen sem!« je vzdihnil. »Ne morem se bra-

niti! Morda je tudi moja ladja v nevarnosti. Dete, povej mi, kaj se je zgodilo?«

»Kolima, naš črnc, vas je odnesel semkaj, ko ste omedleli,« je odgovorila.

»In kdo mi je obvezal rano?«

»Eden vaših ljudi mi je pomagal!«

»Ali so se rešili?«

»Da, gospod. Eden je bil ranjen. Tudi vaš črnc je krvavel iz komolca. Zdaj pazi na skrivni hodnik. Belca stražita pri stopnicah!«

»Je mnogo vojakov v bližini?«

»Ne vem, koliko jih je, gospod! Kolima je pobegnul. Jaz se nisem še niti za hip ganila od vaše postelje!«

»Hvala ti za usmiljenje in postrežbo, dobro dekle! Črni gusar ti tega ne bo pozabil!«

»V zahvalo mi obljubite, da boste maščevali vse, kar sem pretrepela! Uboga sužnja sem, in moje življenje je uničeno. Osvetite me!«

Oči so se ji zabliščale s čudnim žarom.

»Razloži mi... kaj hočeš s tem povedati?« je zavzeto vprašal.

Ta mah je počil zunaj strel iz puške, in takoj nato je zagrmel Carmauxov glas: »Pazite se! Za vrati leži bomba!«

Črni gusar se je hotel spet dvigniti, da bi zgrabil za meč, ki je stal zraven njegga, a Jara ga je udržala.

»Ostanite!« je vzkliknila. »Če ne, vas ubijejo!«

»Pusti me!«